

HALİKARNAS BALIKÇISI

Anadolu Tanrıları

Hazırlayan: Şadan Gökovalı

BİLGİ YAYINEVİ

İÇİNDEKİLER

Halikarnas Balıkçısı (yaşamöyküsü)	7
Önsöz	9

OLYMPOSLU TANRILAR

Olymposlu Tanrılar	39
Zeus	41
Hera	42
Poseidon	43
Apollon	44
Artemis	46
Aphrodite	47
Hermes	48
Ares	49
Hestia	50
Hephaistos	51
Athena	52
Hades	54

GİRİT'TE MİNOENLERİN DİNLERİ

Girit'te Minoenlerin Dinleri	57
------------------------------------	----

MYKENE UYGARLIĞI

Mykene Uygarlığı	71
------------------------	----

HİTİTLER

Hititler	83
----------------	----

KYBELE

Kybele	95
Kybele (Kurban) Törenleri	108

Tanrılar Grubu

Kabir'ler	115
Telkin'ler	118
Semivir'ler	118
Koribant'lar	118
Daktil'ler	119
Eski Yunan Ölçüsü (Vezni)	120

HALİKARNAS BALIKÇISI 1890-1973

“Tarih sahibi” Sadrazam **Cevat Paşa**’nın kardeşi, tarihçi-yazar-vezir **Mehmet Şakir Paşa** Girit’te sefirken,^{*} eşi **İsmet Hanım**, 16/17 Nisan 1890 gecesi bir oğlan doğurdu. Çocuğa, anasının o gece düşünde **Musa Peygamber**’i görmesi dolayısıyla “**Musa**”, amcasının ve babasının adlarından ötürü “**Cevat Şakir**” adları verildi.

Musa Cevat Şakir’in çocukluğu, babasının atandığı Atina/Faleron’da, beş yaşından sonra İstanbul/Büyükkada’da geçti. Bu yıllarda resim yeteneğiyle dikkati çeken **M.C. Şakir**, bir yandan özel dersler alırken, bir yandan Büyükkada Mahalle Mektebi’nde okudu. İngilizceyi hayli iyi kavradığı için, hazırlık okumadan Robert Kolej birinci sınıfına alındı. Bu okulu, ilk mezunlarından biri olarak pekiyi dereceyle bitirdi.

Kendisi, kendini bildi bileli denizci olmak istiyordu. Ama ailesinin ısrarı üzerine İngiltere’nin Oxford Üniversitesi’ne gönderildi. Orada “Yakın Çağlar Tarihi” bölümünde öğrenim gördü. Bu arada, Oxford’un ünlü kitaplığından yararlandı.

Yurda dönünce İstanbul’da, çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazdı, karikatür ve kapak resimleri çizdi (1910-1925).

Resimli Hafta dergisinin 13 Nisan 1925 günlü sayısında, “Hapishanede İdama Mahkûm Olanlar Bile Bile Asılmaya Na-

^{*}) *Meydan Larousse* (XI/710-a) “Resmo kumandanı”; *Osmanlı Tarihi* (**Enver Ziya Karal**, VIII/143) “komiser” diyor.

sıl Giderler?” başlığı ve **Hüseyin Kenan** imzasıyla yayımlanan yazısı yüzünden üç yıl kalebentlikle Bodrum’a sürüldü. Cezasının son yarısını İstanbul’da geçirdikten sonra yeniden döndüğü Bodrum’da yaklaşık çeyrek yüzyıl kaldı. Bodrum’un Karia çağındaki adından esinlenerek **Halikarnas Balıkçısı** takma adını kullanır oldu. Bodrum’un gelişmesine ve Anadolu uygarlığının tanınıp tanıtılmasına olağanüstü katkılarda bulundu.

Servet-i Fünun, *Cumhuriyet* ve daha sonra *Demokrat İzmir* gibi dergi ve gazetelerde **Halikarnas Balıkçısı** takma adıyla yazdığı yazı, hikâye ve romanlarla uluslararası üne kavuştu.

Çocuklarının ortaöğrenimleri için 1947’de yerleştiği İzmir’de gazetecilik, yazarlık ve turist rehberliği yaptı. 13 Ekim 1973 Cumartesi günü saat 15.10’da İzmir’de öldü ve Bodrum’da “manevi oğlu” **Şadan Gökövalı** ile birlikte seçtiği yerde gömüldü.

Ö N S Ö Z

Anadolu'nun Dili: Türkçe!

Anadolu Tanrıları, Anadolu Efsaneleri'nin devamıdır. Bundan dolayı *Anadolu Efsaneleri*'nin önsözü, *Anadolu Tanrıları* için de geçerlidir. Klasik uygarlığı Anadolu'da kuranlar, bugün Anadolu'da yaşayan halkın uzak atalarıdır. Roma İmparatoru Augustos zamanında, Anadolu'da yapılan ilk nüfus sayımında, Anadolu nüfusunun yirmi bir milyon olduğu anlaşılmıştı. Bugün de hemen hemen gene o kadardır. Doğudan gelen Türk soyu, olsa olsa, bir-iki milyondur. Demek ki, gelen Türkler, Anadolu'daki nüfusu şişirmemiş, tersine orada buldukları nüfusa karışmıştır. Türkler, daha genç ve savaşçı oldukları için, artık çürümekte olan İstanbul'un Bizans İmparatorluğu'na kolayca üstün gelmiştir. Bu arada Türkçe, içine –örneğin bulgur, efendi ve zeybek gibi– birçok Hellence sözcük alarak, Anadolu'da genel bir dil olmuştur.

Bu nedenle biz, o uygarlığın, yani klasik uygarlığın gerçek vârisleriyiz. Çünkü o kültür Anadolu'da doğup gelişmiştir. Anadolu'dan Yunanistan'a geçmiştir. Bu gerçeğin anlaşılması –özellikle duygu alanına geçirilmesi– zihniyet ve ruhsal halet bakımından birçok hayırlı ve güzel sonuçlara ve değişikliklere neden olabilir.

Batıda küçük çocuklara, Yunan efsaneleri diye, Anadolu efsanelerini okutup anlatırlar. İşte bunlar, bizim elde etmek istediğimiz batılı kültürün kökünü ve temelini oluşturur. Daha son-

ra, gençlik çağındaki çocuklar, klasiklerle beslenip büyütülür. Böylece batı, tamamıyla yabancı bulduğu bir kültürün vârisleri yerine getirilir. Bir yandan da hemen her fırsatta, Greklerle aynı kökten –yani Hint-Avrupai– oldukları ilan edilir. Bu suretle de, Greklerle kendilerinin arasında bir kan bağı, kısacası bir soy topluluğu ve hısımlık kurulmuş bulunur. Bir gün, Avrupa kültüründe yüksek mevki tutan bir zat ile birlikte, Ege Anadolu’sunun kent ve tapınaklarının kalıntılarını gezerken, o zat, o duru Arşipel göğünün ve güneşinin altında, birdenbire durakladı ve bana “Çok tuhaftır! Yunanistan’daki harabeleri dolaşırken, oralarını hiç yadırgamıyordum; oraları, eskiden beri tanıdığım kendi evimmiş gibi bir duygu içinde geziyordum. Oysa burası, bana o duyguyu vermiyor!” dedi. Bu şoven duygusunun, çocukluğundan beri kendisine yapılan telkinin bir sonucu olduğunu, eğer coğrafya bakımından Yunanistan’ı Anadolu, Anadolu’yu da Yunanistan saymış olsaydı, o zaman burasını benimseyip, orasını yadırgamış olacağını kendisine söyledim.

İngilizler Troyalıların Torunu mu?

İngiltere’de onuncu yüzyıldan on yedinci yüzyıla kadar, İngilizlerin Troyalıların torunlarından oldukları tartışılırdı. 1200 yılında Geoffrey of Monmouth, Eneas’ın torunu Brutus’un, Troya ırkının kalıntılarıyla İngiltere’ye geldiğini ve Troynovant, yani Yeni Troya’yı kurduğunu (bu kent, yazarın iddiasına göre, bugünkü Londra’dır) ve Troyalılarından önce İngiltere Adasında ancak devlerin yaşamış olduğunu ciddiyetle yazar. Bu efsane, on sekizinci yüzyılın başına kadar, birçok akli başında ve başı yerinde bilginler tarafından –örneğin Stow tarafından 1605’te, Speed tarafından da 1629’da– tartışılıp kabul ediliyor-

du. Hollingshead gibi bir adam bile, bu kanıdaydı. İlk İngiliz ozanlarından Spencer ile Dryton, bu efsaneyi şiir olarak yazdı.

On sekizinci yüzyıla kadar, bütün Avrupa'da kabul edilen bu gibi efsaneler, daha sonra, mahiyeti değiştirilerek bilimselleştirildi. Bu arada, tarihçilere yakışmayan bir yan tutma ile, bütün Hellenik noksanlar, aksaklıklar ve hoyratlıklar hasıraltı edildi. Pek güzel bir örnek değil ama Yunan heykellerinin yanakları kırmızı, gözbebekleri kara ve tapınaklarla sütunların kahverengi, lacivert ve başka renklerle boyandıkları bilindiği halde, "ak mermerden yapılmı Aphrodite, Hermes" heykellerinde, Joconde'un gülümsemesinden bin kez daha anlamlı ve Kuran'ın her ayetinde hem sofularca farzedilen yedi bin yedi yüz yetmiş yedi hikmetten daha hikmetli neler de neler bulunmadı! Hele o mavi gözleri müzik notaları gibi, "ding! dang! dong!" diye dilim dilim eden kar beyaz Hellenik sütunlarından, heyecan saraları ile sarsılarak söz edildi. Bir yandan Hellenik ne varsa böylece pohpohlanırken, öte yandan da Hellenlere karşı sayılanlara alayla "Asyatik" denildi. Ve bu Asyatik denilenlerin, Hellenlerden daha has "Hint-Avrupai" oldukları meydana çıkınca da, bu kez, yeni bir sıfat icat edilerek, karşı görüştekilere "Asyanik" denildi.

On dokuzuncu ve yirminci yüzyılda Avrupa'nın bilimsel araştırmalar yapan tarihçileri –Greklerin ve özellikle Grek saydıkları Akhaların– Kuzey Avrupa'dan gelme, mavi gözlü ve sarı saçlı Avrupalılar olduklarını; Homeros'un Menelaos'tan "ksantos" –yani sarı– diye söz ettiğine, Zeus'un en büyük ve en eski tapınağının Kuzey Yunanistan'da Epiros'ta, Dodona'da bulunduğuna, Greklerde bazen kuzey kabilelerinde pek ilkel biçimde rastgelinen Ekklesia ve Bule gibi kurultayların varlığına dayanarak, ileri sürerler. Euripides, "Danae" eserinde, Yunanistan'da esmerler pek çok, sarılar pek seyrek oldukları için sarı-

şınların pek gözde olduklarını, bundan dolayı bazen kadınların, bazen de züppe erkeklerin “komis ksantizmata” kullanarak saçlarını sarıya ve kırmızıya boyadıklarını anlatır. Zeus’a gelince; onun yapısında –çünkü birçok Tanrıların birleşmesinden peydahlanmıştı– bir kuzeyli Tanrı da var olabilir. Ama Homeros, Zeus’un gözlerinin kara olduğunu yazar. Sonra da, Olympos tepesinde, kendisine yalvaran Thetis’e “evet” diye başını salladığı ve koskoca dağı temellerine kadar sarstığı zaman, sallanan “ambrosia”lı saç büklümlerinin de kara olduğunu söyler. Troya savaşında Zeus, Kuzey Avrupalı tarihçilerce kuzeyli diye anılan Akhaların değil, Troyalıların tarafını tutar. Ekklesia ve Bule meclislerine gelince, bunların da ilkel biçimlerinin, Güney Afrika’nın kapkara zencilerinde de, Amerika’nın kırmızı derililerinde de, Çin ile başka yerlerde de bulunmakta olduğu meydana çıkmıştır. Dolayısıyla, Amerikalı zencilerin de aslen sarı saçlı, mavi gözlü kuzeylilerden gelme oldukları öne sürülebilir. Son zamanlarda bir Alman tarihçisi, bin küsur sayfa yazarak, Greklerin Teuton olduklarını gösterdi. Chipier adında bir Fransız tarihçisi de, Efes Artemis’inin papazlarına Byzos, başpapazına da Megabyzos denilmesinden tutturarak, bu tanrıçanın, Gal aslından, özbeöz bir Latin olduğunu ileri sürdü. Bu gidişle zavallı öksüz Anadolu’ya, ilaç için olsun, bir Tanrı bile kalmayacaktır.

Rönesansın Kökeni

Avrupalıların İsa’dan iki bin yıl önce bir uygarlık ya da kültür yaratmış olmaları olanaksızdır. Çünkü onlar, ancak Rönesans çağında uyanabildiler ve bu uyanışları da kuzeyden değil, güneyden geldi. Oraya da doğudan geçmişti. Akhilleus’un Hamburg’dan, Artemis’in de Paris’ten geldiğini iddia etmek, Apol-

lon'un Alpoğlan'dan, Artemis'in de Erdoğan'dan gelme olduklarını ileri süren bazı aşırı Türkçüleri bile yaya bırakır. Birleşmiş Milletler, insanoğlunun tarafsız bir tarihini yazdıracakmış –pek güç ya–; bu işi başarabilirse, ne mutlu ona!

Sarı saçlılık ya da kara gözlülük tartışması, bazı toparlak gözlü, miyop ve gözlüklü, burun uçları kalkık ve yaşları geçkin Anglosakson misislerinin sırtlarına uzun yenli İonya peplosları giyerek, zarif İonya dansları ediyoruz diye ortada sıçramaları kadar gülünçtür. Çünkü **Homeros** çağından çok önce –hele Anadolu'da– ırklar bulamaç halinde karışmıştı. Greklerde Akhaların kökenleri hakkında biricik hatıra, Pelops efsanesidir (Bkz. *Anadolu Efsaneleri*'nde Tantalos, Pelops ve Niobe efsaneleri). Bundan başka Batı Anadolu'da, bütün Adalar Denizi adalarında, Yunanistan'da yer, deniz, burun, dağ ve nehir adları aynı kökten olduklarına göre, Yunanistan ve Adalar Denizinde oturmuş olan insanların, Anadolu'da oturmuş olan insanlardan oldukları anlaşılıyor.

Biz bir yandan batı kültürünü benimsemeye kalkışırız. Batı ise klasik kültürünü benimser ve kendisini o asıldan bilir. Ama biz, vaktiyle Anadolu'da yaşamış olan atalarımızın yarattığı o kültürü yadırgar ve yabansarız. Dudaktan olarak batılılaşmaktan söz ederiz. Ne var ki, Anadolu'daki eski kültürün sözü geçtikçe, "Adam sen de! Yunan kültürü!" diye omuz silker ve konuyu baştan savarız. Bunun nedeni, batının, kendisini sütbesüt klasik aslından, bizi ise barbar aslından Asyatik sayması, bizim de batının bu kanısına içten içe katılmamızdır. Evet, bu noktayı ağzımızla ikrar etmiyor, ama kalbimizle tasdik ediyoruz. Zaten, böyle olmasa, batıyı taklit etmemize gerek kalmazdı. Bu duyguya bir tepki ve bu hale bir protesto olarak, her şeyin Türk olduğunu ispata, teselli kabilinden de, kazanmış olduğumuz eski zaferlerle övünmeye kalkışıyoruz.